

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ἀριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β6.4-8, 1106a26-b7 & Β6.16, 1106b36-1107a6

A1.

1-Α: Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς

2-Α: Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων... τοῦτο δὲ μέσον ἐστὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον.

3-Σ: οὐ γὰρ εἴ τῳ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτῃς ἐξ μναῖς προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. Ὅμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης.

4-Α: Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς. ἢ Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὕσα τῇ πρὸς ἡμᾶς

5-Α: Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν·

B1.

Ἡ ἐννοία τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς ἀριστοτελικῆς ἠθικῆς. Αὐτὴ ἡ ἰκανότητα νὰ βλέπουμε σωστὰ τὰ πράγματα, στὸν Ἀριστοτέλη εἶναι κάτι ἐμφυτο (λογικὴ ἔχουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι), ποὺ καλλιεργούμενο με τὴν ἀγωγή γίνεται τελικὰ καρπὸς τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς σοφίας. Ὁρθὸς λόγος δὲν εἶναι βέβαια ἡ λογικὴ τοῦ οποιουδήποτε ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ φρόνιμου. Ὁ λόγος - φρόνηση ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ στάδια τῆς πορείας πρὸς τὴν ἀρετὴ, ἀφοῦ με αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ διακρίνει τὶς καλὲς ἀπὸ τὶς κακὲς πράξεις. (Τὸ ἄλλο στάδιο εἶναι ὁ νόμος, ποὺ συνηθίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐνεργοῦν ἐνάρετα ὡς πολῖτες. Ἄρα, ὁ λόγος βοηθᾷ τὸν νόμο νὰ τελειοποιεῖ τὸ ἔργο του). Ἡ φρόνηση συνδέεται με τὸν λόγο καὶ ἀν ὑπάρχει αὐτὴ, ὑπάρχουν συγκεντρωμένες στὸν ἄνθρωπο καὶ ὅλες οἱ ἄλλες ἀρετές. Ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ποὺ θα καθορίσει με τὴ λογικὴ του τὸ δέον, τὶς σωστὲς ἐνέργειες ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθοῦνται μέσα στὴν κοινωνία. Τὸ περιεχόμενο, ὅμως, τῆς ἐννοίας «φρόνιμος» καὶ «δέον» δὲν μπορεῖ νὰ καθοριστεῖ με σαφήνεια. Στὸν ἀντικειμενικὸ προσδιορισμὸ τους παίζει ρόλο τόσο ἡ ἀνθρώπινη λογικὴ ὅσο καὶ ἡ ἐποχὴ, ἡ κοινωνία, τὰ πρότυπα τῶν ἀνθρώπων, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συνεχῶς μεταβάλλονται.

Ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ, ἐπομένως, γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη εἶναι οὐσιαστικὰ φρόνηση σε διάφορες μορφές καὶ ἐκδοχές ἀνάλογα με τὶς περιστάσεις. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἄλλωστε ὁ Ἀριστοτέλης

μιλά για τον φρόνιμο ως μέτρο και πρότυπο της αρετής. Ο άνθρωπος που διαθέτει φρόνηση αποτελεί συμβολικό ή και ένσαρκο ηθικό πρότυπο μέσα στην κοινωνία και με τις τεκμηριωμένες επιλογές του γίνεται ο γνώμονας της ηθικής – πολιτικής αρετής. Το κοινωνικό πρότυπο του φρονίμου είναι ένα αντικειμενικό δεδομένο που μετριάζει τον προσωπικό – υποκειμενικό χαρακτήρα της αριστοτελικής ηθικής. [274 λέξεις]

B2. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ἀρχίλοχος, *θυμέ, θύμ'* (D67a, 128W)

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, κάθε «ἐπιστήμων» αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη και επιδιώκει και προτιμά («αἰρεῖται») το μέσον που προσδιορίζεται με υποκειμενικά και όχι με αντικειμενικά κριτήρια. Έτσι, ο Αριστοτέλης γενικεύει την πρακτική σημασία της υποκειμενικής μεσότητας και συγχρόνως με το ρήμα «αἰρεῖται» θέτει και το ζήτημα της *προαιρέσεως*, της ελευθερίας της επιλογής που εναπόκειται σε μας να την κάνουμε ή όχι σε σχέση με τη μεσότητα. Η αρετή καταλήγει ο φιλόσοφος, ορίζεται ως μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα, που επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο, που βρίσκεται στο μέσο το οποίο προσδιορίζεται με κριτήρια υποκειμενικά και καθορίζεται από τη λογική και συγκεκριμένα από τη λογική που καθορίζει ο φρόνιμος άνθρωπος. Η μεσότητα, επομένως, αποτελεί βασικό γνώρισμα της αρετής. Βρίσκεται ανάμεσα σε δύο κακίες, εκ των οποίων η μία βρίσκεται από την πλευρά της υπερβολής και ξεπερνάει το μέσο και αυτό που πρέπει, ενώ η άλλη βρίσκεται από την πλευρά της έλλειψης, χωρίς να φτάνει στο μέσο και σ' αυτό που πρέπει. Όλα αυτά συμβαίνουν στο χώρο των συναισθημάτων και των πράξεων και είναι αντίθετα με την αρετή· αυτή όμως και βρίσκει και επιλέγει αυτό που πρέπει, το μέσο - υποδηλώνεται και εδώ η *προαίρεσις*.

Η αριστοτελική αντίληψη περί μεσότητας συνδέεται με τη γενικότερη αρχαιοελληνική παράδοση περί μέτρου, την αγάπη δηλαδή της μετριοπάθειας και την αρμονία που εξασφαλίζει η αποφυγή των υπερβολών. Ο Αρχίλοχος στο έργο του αναφέρεται στα πάθη της καρδιάς και προτρέπει να παραμένει αυτή δυνατή και σταθερή μπροστά σε οποιαδήποτε συνθήκη κληθεί να αντιμετωπίσει. («Καρδιά, καρδιά μου ... σώμα με σώμα.») Το άτομο θα πρέπει να αποφεύγει την υπερβολή των συναισθημάτων («*Αν νικήσεις ... σπιτιού σου κλαίγοντας.*»), χωρίς αυτό να σημαίνει την απάθεια και την αναισθησία, δηλαδή την έλλειψή τους («*Να χαίρεσαι ... στη χαρά και να λυπάσαι στη λύπη, αλλά όχι υπερβολικά.*»). Καταλήγει συμβουλεύοντας το άτομο να κατανοεί τον «ρυθμό», τον αιώνιο νόμο της εναλλαγής που κυβερνά τον κόσμο και να το ακολουθήσει («*Προσπάθησε να καταλάβεις το ρυθμό που κυβερνά τους ανθρώπους.*»).

Τα δύο αποσπάσματα συγκλίνουν ως προς τη στάση που υποδεικνύουν στους ανθρώπους σχετικά με τα συναισθήματά τους: τον έλεγχο και το μέτρο, τη σύνεση και την αυτοσυγκράτηση. [352 λέξεις].

B3. 1-γ, 2-ε, 3-α, 4-β, 5-δ

B4. *συνεχεῖ - ἀπέχον - ὑπερέχει - ὑπερέχεται - ἕξις, διαιρετῶ - αἰρεῖται - προαιρετική - αἰρεῖσθαι, ὑπερβολή - υπερβάλλειν, ὠρισμένη - ὀρίσειεν, δέοντος.*